

MØNS GEOLOGI LANDSKABER OG KYSTER

Udgiver: Møn Turistbureau. Layout: B.J. IdeRøkke. Tekst: Stig Nørh.

EKSEMPLER PÅ FORSTENINGER FRA MØNS KLINT

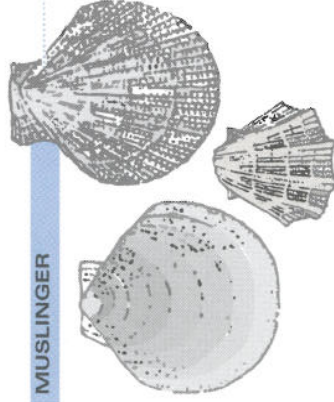
VÆTTELYS

SØPINDSVIN

KUGLEFLINT

MUSLINGER

AGURKESVAMP

5. Hvis det aflejrede moræneler kom i kontakt med strømmende smeltevand eroderede dette i moræneleret og transporterede materialet over lange afstande. Når strømhastigheden i smeltevand det aftog blev partiklerne i smeltevandet aflejret. Stenene tørst, dernæst grus og sand og til sidst det fine ler. Derved fremkom fine, veisorterede lag med forskellig kornstørrelse. De kaldes **smeltevandsaflejringer**. Smeltevandsaflejringer er især synlige ved kyster med ler- og sandklinger – og i grusgrave.

På Vestmøn findes mange **smeltevandsdale**. Stege Nor og dets fortsættelse mod øst er en gammel smeltevandsdal. Isen og vandet er altså de to store kræfter, som har dannet det danske – og mønske – landskab.

6. Da isen ved istidens slutning smeltede steg havet, og landarealet skrumpede ind. Langs kysterne blev bakketoppe og højdedrag forvandlet til øer eller halvøer. Lavninger og dale druknede og blev til vige, bugter eller fjorde.

Ud over en stor hovedø, bestod Møn på dette tidspunkt af en række mindre **øer eller holme**, hvoraf nogle har eksisteret helt op til vor tid, hvor de efter omfattende dræning og landvinding blev landfaste med Møn. Det drejer sig f.eks. om øerne **Koster Land, Borren** og **Egholm**. Det flade land rundt om disse tidligere øer er således gammel havbund. Den nu inddæmmede Borre Fjord var seljbar langt op i middelalderen. Borre By lå dengang på en ø i fjorden.

MØNS KYSTER

Nogle steder nedbrydes kysten ved erosion. Andre steder vokser den ved aflejring. Den del af Møn, som vender ud mod Østersøen, nedbrydes – her bliver Møn mindre. Den del, som vender ind mod Sjælland og Falster, vokser ved aflejring – her bliver Møn større.

7. **Erosionskyster:** Ved vandringer langs strandene på "yderranden" af Møn fra Nordfelt via **Møns Klint** til **Hårbølle** – vil man hyppigt komme forbi forskellige **klinger af sand og ler**. I disse klinger kan man se direkte ind på de forskellige jordlag. Det er nemt at finde **morænelers-lag** og **smeltevands-lag**. På stranden og ude i vandet ligger **de sten**, som engang har siddet inde i moræneleret.

Ved Møns Klint er havets erosion særlig tydelig. Da havet kun kan erodere til en vis dybde, kan man alle steder langs Møns Klint se rester af den gamle klint som en lavvandet hylde – **et flak** – hele vejen rundt langs klinten.

8. **Aflejringskyster:** Ved vandringer langs strandene på "indersiden" af Møn – fra Ulvshale via Koster til Fanefjord – vil vi hyppigt komme forbi forskellige typer aflejringskyster. Typisk lavvandede områder med store tørskov og strandenge med græs.

9. **Halvøen Ulvshale** er dannet ved aflejring af **strandvold** – bestående af materiale fra Møns Klint, især **flintesten**. Når klinten, nedbrydes, føres materialet med strøm og bølger langs de mønske kyster. Krittets fine partikler føres vidt omkring. Flintestenene aflejreres af bølger som strandvold på Ulvshale. Det samme sker ved **Hårbølle Pynt**. På Ulvshale ses strandvoldene meget tydeligt mange steder i Ulvshaleskoven.

MØN TURISTBUREAU

Storegade 2, DK-4780 Stege
Telefon +45 55 86 04 00
Telefax +45 55 81 48 46
e-mail: info@visitmoen.com
www.visitmoen.com

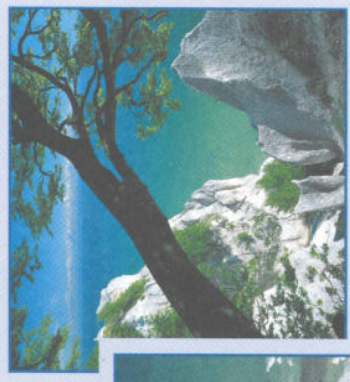
4 Nyvord Enge

3 Ulvshale Strand

Louis Gurlitt. Motiv fra Møns Klint, 1842. Statens Museum for Kunst

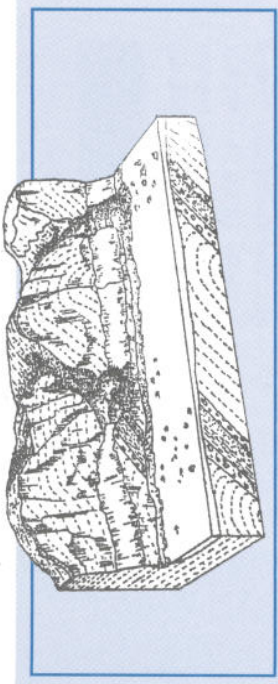
2 Møns Klint

1 Den Hvide Klint

1 Den Hvide Klint

Snit igennem Møns Klint

1. MØNS KLINT
Møns Klint er på alle måder Møns største seværdighed. Et besøgsmaal af international klasse. Mægtig. Majestætisk. Et 6 kilometer langt kridtbjerg langs Møns østkyst.
Møns Klints dannelse kan beskrives i 3 kapitler:

Kapitel 1: Kridttiden

For omkring 70 millioner år siden var Danmark – og store dele af Europa – dækket af et mægtigt hav – kridthavet. I dette hav levede mange forskellige organismer, eksempelvis: fisk, blæksprutter, muslinger, snegle, søpindsvin og svampe – de organismer vi i dag finder som fossiler (forsteninger).

I de øvre vandlag levede milliarder af mikroorganismer med kalkskal. Disse kalkskaller fra døde dyr og planter dannede gennem århundrederne et tykt kridtlag på bunden af kridthavet. Kridtet i Møns Klint kaldes skrivelkridt fordi det er særligt fint. De sorte flintlag i kridtet er dannet af skeletter fra svampe – nogle primitive dyr.

Kapitel 2: Istiden

Under istiderne blev kridtet presset op fra undergrunden af mægtige gletchere, der gik som høvle hen over havbunden. Møns Klint består af sådanne ca. 100 meter tykke oppressede kridtflager. Høje Møn består af 20-30 sådanne kridtflager.

Kapitel 3: Nutiden

Nede fra stranden kan man studere klintens opbygning. Der er en karakteristisk vekslen mellem fremstående kridtflager – næser – og lavere partier – fald – der består af ler og sand. I kridtet findes flintesten i tynde lag. De ses som mørke linier og viser hvordan isen har presset og foldet lagene af skrivelkridt sammen på mange måder. Klinten er under stadig, langsom nedbrydning – erosion.

MØN SOM LANDSKAB

Skræller vi for vores indre blik de øverste kulturlag af: veje, huse, træer, markafgrøder og muld, kan vi få en ide om, hvordan Møn så ud, da istidens gletschere smeltede for omkring 13.000 år siden.

2. På Vestmøn, Bogø og i Klinteskoven findes flere eksempler på småbakkede dødislandskaber med mange lavninger – **dødishuller** – ofte med småsøer eller moser. Dødishuller opstår, når et stykke is, som ikke hænger sammen med gletscheren – en dødisklump – langsomt smelter væk.

3. Flere steder i og udenfor Klinteskoven kan man se nogle store grydeformede fordybninger, som kan indeholde vand. Blandt disse er Store Geddese og Aborrese. Nogle af disse fordybninger er **jordfaldshuller**, som er opstået ved at loftet i en underjordisk hule er styrtet sammen. Hulen er opstået, fordi nedsvivende vand gennem tusinder af år har opløst skrivelkridtet.

4. Størstedelen af Møns landskab er en **moræneflade**. Det vil sige, at jordoverfladen består af materiale, som blev efterladt, da isen smeltede væk for cirka 13.000 år siden. Når isen smelter efterlader den en rodet blanding af sten, grus, sand og ler. Denne aflejring kaldes **moræneler**. Det kan man møde overalt på Møn. Det meste af Møn består af ganske almindelig bølget **bundmoræne**. Bakkerne langs Møns syd- og nordkyst er **randmoræner**, dannet foran to store gletschere som lå i Fakke Bugt og Høj Bugt. Lige efter istiden var bakkerne højere, men de er efterhånden skredet noget sammen. Mange af de langstrakte bakker, der strækker sig mod nordvest fra Madses Klint og Hvide Klint er **randmoræner**.